

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ
ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ У СИСТЕМІ
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ**

Ю. С. Таймасов, Ю. Д. Бойчук

*Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки
життєдіяльності Харківської області (Харків, Україна)*

E-mail: taymasov1984@mail.ru

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)*

E-mail: arion1@meta.ua

**SCIENTIFIC-METHODICAL MODEL OF PROFESSIONAL
COMPETENCE DEVELOPMENT AMONG FIRE SALVAGE
SERVICE SPECIALISTS IN THE CONTINUING EDUCATION
AND RETRAINING SYSTEM**

Ju. S. Taymasov, Ju. D. Boychuk

*Training Center of Civil Protection and Life Safety Kharkiv region
(Kharkiv, Ukraine)*

*H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Kharkiv,
Ukraine)*

У статті проаналізовано сучасні підходи до педагогічного моделювання, схарактеризовано сучасний стан системи професійної підготовки фахівців пожежно-рятувальної служби, який вказує на необхідність її вдосконалення для досягнення відповідності сучасним вимогам. Розроблено науково-методичну модель розвитку професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби у системі підвищення кваліфікації, яка складається зі взаємопов'язаних блоків: організаційно-цільового (охоплює цільову складову, нормативно-правове та наукове забезпечення); змістово-діяльнісного, що виділяє послідовні етапи

(підготовчий, основний, результуючий); результативного, який показує успішність функціонування розробленої науково-методичної моделі і пов'язаний з визначенням критеріїв (особистісний, змістовний, аналітико-оцінний), показників розвиненості професійних знань, вмінь та навичок і рівнів розвитку професійної компетентності (початковий, достатній, високий). Обґрунтовано шляхи реалізації науково-методичної моделі та вказано на необхідність подальшої розробки механізму оцінки ефективності впровадження моделі у навчальний процес навчальних закладів ДСНС України.

Ключові слова: пожежно-рятувальна служба, підготовка, фахівець, компетентність, професійна компетентність, підвищення кваліфікації, модель.

Вступ. Необхідність попередження і ліквідації надзвичайних ситуацій, що завдають суспільству та природі колосальних збитків, змушують удосконалювати професійну підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації кадрів та взагалі діяльність фахівців пожежно-рятувальної служби Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі ДСНС) України. Особливо слід відзначити, що професійна діяльність фахівців пожежно-рятувальної служби ДСНС України пов'язана з діями в екстремальних умовах, ліквідацією пожеж і безпосередньо впливає на забезпечення безпеки особистості, суспільства, держави, що обумовлює підвищені вимоги до професійних та особистісних якостей співробітників.

Удосконалення професійної підготовки фахівців пожежно-рятувальної служби є важливим чинником підвищення ефективності вирішення завдань ДСНС України.

Як одне з пріоритетних завдань системи підвищення кваліфікації кадрів ДСНС України було визначено підвищення рівня професійної перепідготовки співробітників.

Вирішення зазначеного завдання пов'язано з розробкою і реалізацією науково-методичної моделі розвитку професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби [1; 2].

Формулювання цілей та завдань статті. Ціль та завдання статті полягають в обґрунтуванні науково-методичної моделі розвитку професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби у системі підвищення кваліфікації.

Виклад основного матеріалу. Вирішення поставленої мети передбачало розробку науково-методичної моделі розвитку професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби в системі підвищення кваліфікації ДСНС України.

Визначаючи розвиток професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби ДСНС України як складну процесуальну, динамічну систему, можна застосувати метод моделювання, що дозволяє описати об'єкт з точки зору його структури і функцій, та, як результат, виявити його інтегративні властивості.

У методології сучасної науки моделювання визначається як метод дослідження об'єктів на їх моделях – аналогах певного фрагмента природної чи соціальної реальності; побудова і вивчення моделей реально існуючих предметів і явищ та конструйованих об'єктів; теоретичний метод дослідження процесів і станів за допомогою їх реальних (фізичних) або ідеальних, насамперед математичних, моделей; метод опосередкованого практичного або теоретичного оперування об'єктом, при якому досліджується безпосередньо не сам об'єкт, а використовується допоміжна природна або штучна система, що здатна заміщати досліджуваний об'єкт на певних етапах пізнання і дає, в кінцевому рахунку, інформацію про сам об'єкт, що моделюється [3; 4; 5].

На думку О. Корнетова [6, с. 24], Г. Серікова [7], В. Сластьоніна [8], М. Фіцули [9] та інших учених, аби об'єкт був моделлю іншого об'єкта (оригіналу), він повинен мати такі характерні риси: бути системою; мати певну подібність до оригіналу; за деякими параметрами відрізнятися від оригіналу; заміщати оригінал у певних відносинах у процесі дослідження; забезпечувати можливість отримання нового знання про оригінал у результаті дослідження.

Аналіз процесу розвитку професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби ДСНС України як системи повинен базуватися на певному абстрагуванні в поєднанні з емпіричними дослідженнями. Тому в якості об'єкта дослідження береться не сама система, а її модель.

В обґрунтованій та розробленій нами науково-методичній моделі розвитку професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби ДСНС України нами виділено такі взаємопов'язані блоки: *організаційно-цільовий, змістово-діяльнісний та результативний (рис. 1).*

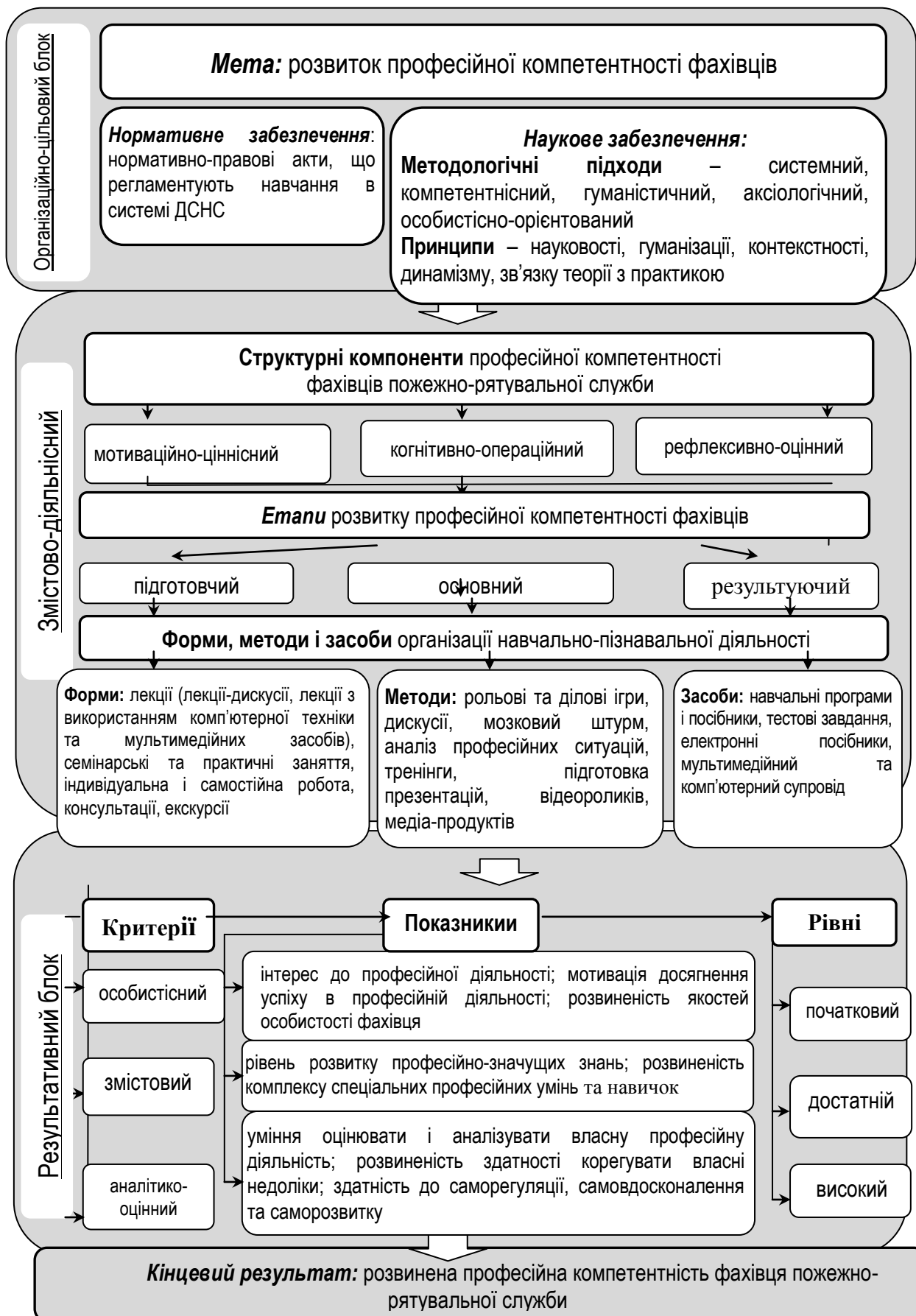

Рис 1. Науково-методична модель розвитку професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби

Для її досягнення необхідно вирішити завдання, що передбачають дії з досягнення проміжних результатів, які дозволяють забезпечити цілісний розвиток структурних компонентів професійної компетентності.

Нормативне забезпечення процесу розвитку професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби ДСНС України складають такі документи: Закони України «Про освіту» (1991 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Кодекс цивільного захисту України (2013 р.), Державний стандарт професійно-технічної освіти ДСПТО 5161.L0.75.25-2009, постанова Кабінету Міністрів України від 26.07.2001 р. № 874 «Про удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів та фахівців у сфері цивільного захисту», Наказ МНС України № 444 від 01.07.2009 р. «Про затвердження Настанови з організації професійної підготовки та післядипломної освіти осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту».

Наукове забезпечення утворюють положення системного, компетентнісного, гуманістичного, аксіологічного, й особистісно-орієнтованого методологічних підходів і дидактичні принципи: науковості, гуманізації, контекстності, динамізму, зв'язку теорії з практикою.

Так, *системний підхід* дозволяє вивчати закономірності професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби як певної системи, дослідити структурні та функціональні зв'язки її компонентів.

У межах *гуманістичного підходу* процес розвитку професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби має забезпечувати гуманний підхід до людини, її життя та здоров'я.

Аксіологічний підхід дозволяє дослідити основні аксіологічні поняття і категорії, зміст професійних цінностей, обґрунтувати основні концептуальні положення професійної підготовки фахівців пожежно-рятувальної служби на засадах аксіології.

Компетентнісний підхід створює умови для проектування компетентнісно-орієнтованого освітнього простору та компетентнісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі слухачами, яка спрямована на розвиток професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби як певної системи.

З позиції *особистісно-орієнтованого підходу* передбачається визнання особистості фахівця пожежно-рятувальної служби суб'єктом професійної діяльності; орієнтація на всебічне залучення особистого досвіду слухача у

процес розвитку професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби як засобу самореалізації особистості.

Проектована науково-методична модель включає принципи навчання слухачів у системі підвищення кваліфікації, важливі для результативності процесу розвитку професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби, а саме:

– науковості – здійснення процесу розвитку професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби на основі сучасних досягнень педагогіки, психології і теорії та методики професійної освіти;

– гуманізації – забезпечення у процесі навчання фахівців пожежно-рятувальної служби поваги їхньої людської гідності, взаємоповаги, людяного ставлення один до одного;

– контекстності – спрямованість процесу підвищення кваліфікації фахівців пожежно-рятувальної служби на конкретні, життєво важливі цілі слухачів, на вдосконалення їхньої професійної діяльності з урахуванням просторових і часових чинників;

– динамізму – поступовий розвиток фахівцями пожежно-рятувальної служби професійної компетентності протягом усього періоду підвищення кваліфікації;

– зв'язку теорії з практикою – застосування спеціальних теоретичних знань для виконання практичних завдань, пов'язаних з професійною діяльністю.

Суть **змістово-діяльнісного блоку** полягає в тому, що зміст підвищення кваліфікації фахівців пожежно-рятувальної служби має бути спрямований на розвиток мотиваційно-ціннісного, когнітивно-операційного та рефлексивно-оцінного структурних компонентів їхньої професійної компетентності.

У процесі реалізації цього блоку можна виділити послідовні етапи:

– *підготовчий* – розвиток мотивації фахівців пожежно-рятувальної служби до вдосконалення своєї професійної компетентності, актуалізація в них професійних та загальнолюдських гуманістичних цінностей;

– *основний* – формування системи спеціальних знань, умінь і навичок. Реалізацію процесу розвитку професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби планується здійснювати за допомогою комплексу засобів, форм і методів організації навчально-пізнавальної діяльності слухачів, що дозволять найбільш адекватно досягти мети функціонування даної науково-методичної моделі.

– *результуючий* – займає важливе місце у розвитку професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби, оскільки сприяє не тільки успішній реалізації цього процесу, але і вносить корективи в його здійснення. Основне завдання цього етапу – формування вмінь здійснювати рефлексію професійної поведінки.

Результативний блок показує успішність функціонування розробленої науково-методичної моделі і пов'язаний з визначенням критеріїв, показників і рівнів розвитку професійної компетентності фахівців пожежно-рятувальної служби.

Результатом запропонованої науково-методичної моделі є розвинена професійна компетентність фахівців пожежно-рятувальної служби.

Висновки й перспективи подальших розвідок. У процесі підвищення кваліфікації фахівців пожежно-рятувальної служби важливо сформувані професійні знання, уміння, якості та практичний досвід, необхідні для досягнення високої кваліфікації, та використання цих надбань у подальшій службовій діяльності. З цією метою нами було обгрунтовано і розроблено науково-методичну модель, яка дає можливість вирішувати сукупність завдань щодо формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості фахівця пожежно-рятувальної служби з високим рівнем професійної компетентності. Подальшої розробки потребують механізми оцінки ефективності впровадження науково-методичної моделі у навчальний процес навчальних закладів ДСНС України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойчук Ю. Д. Компетентнісний підхід // Наукові підходи до педагогічних досліджень : [монографія] / Бойчук Ю. Д. ; за заг. ред. докт. пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України В. І. Лозової. — Харків : Апостроф, 2011. — С. 188–216.
2. Бойчук Ю. Д. Компетентнісний підхід як основа модернізації сучасної освіти // Бойчук Ю. Д. Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти : наук. метод. журн. — Чернівці : Черемош, 2013. — Вип. 13. — С. 130-135.
3. Бордовский Г. А. Актуальные направления реализации концепции непрерывного педагогического образования / Бордовский Г. А. // Непрерывное профессиональное образование. — Вып. 1. — СПб. : изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 1993. — С. 3–6.
4. Давыдов В. В. Учебная деятельность и моделирование / Давыдов В. В., Варданян А. У. — Ереван : Луйс, 1981. — 213 с.

5. Моделирование педагогических ситуаций / под ред. Ю. Н. Кулюткина, Г. С. Сухобской. — М. : Педагогика, 1981. — 120 с.

6. Педагогическая энциклопедия. В 2-х т. / гл. ред. В. В. Давыдов. — М. : Большая советская энциклопедия, 1996. — 225 с.

7. Сериков В. В. Личностный подход в образовании: концепция и технологии : [монография] / Сериков В. В. — Волгоград : Перемена, 1994. — 152 с.

8. Слостенин В. А. Педагогика творчества / Слостенин В. А. // Советская педагогика. — 1991. — № 1. — С. 147–149.

9. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії : [навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. освіти] / Фіцула М. М. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. — 136 с.

Ю. С. Таймасов, Ю. Д. Бойчук Научно-методическая модель развития профессиональной компетентности специалистов пожарно-спасательной службы в системе повышения квалификации

В статье проанализированы современные подходы к педагогическому моделированию, охарактеризовано современное состояние системы профессиональной подготовки специалистов пожарно-спасательной службы, указывающее на необходимость её совершенствования для достижения соответствия современным требованиям. Разработана научно-методическая модель развития профессиональной компетентности специалистов пожарно-спасательной службы в системе повышения квалификации, состоящая из взаимосвязанных блоков: организационно-целевого (охватывает целевую составляющую, нормативно-правовое и научное обеспечение); содержательно-деятельностного, который выделяет последовательные этапы (подготовительный, основной, результирующий); результативного, который показывает успешность функционирования разработанной научно-методической модели и связан с определением критериев (личностный, содержательный, аналитико-оценочный), показателей развитости профессиональных знаний, умений и навыков и уровней развития профессиональной компетентности (начальный, достаточный, высокий). Обоснованы пути реализации научно-методической модели и указано на необходимость дальнейшей разработки механизма оценки эффективности внедрения модели в учебный процесс учебных заведений ГСЧС Украины.

Ключевые слова: пожарно-спасательная служба, подготовка, специалист, компетентность, профессиональная компетентность, повышения квалификации, модель.

Yu. S. Taymasov, Yu. D. Boychuk. Scientific and methodological development of the model by professional experts competence fire and rescue service in the training

The article analyzes the current approaches to teacher modeling, review and analyzes the current state of the system of professional training Fire and Rescue Service, which points to the need to improve it in order to achieve the modern requirements. The scientific-methodical model of development of professional competence of specialists fire and rescue service in the training, which consists of the following interrelated blocks: organizational trust (covers the target component, regulatory and scientific support); meaningful-activity allocates successive stages (preparatory, primary, result); effective block shows the successful operation of the developed scientific and methodological model and associated with certain criteria (personal, informative, analytical and evaluative), indicators of development of professional knowledge, skills and levels of development of professional competence (beginner, sufficient, high). The ways of realization of scientific and methodological model and indicated the need for further development of a mechanism for evaluating the effectiveness of the implementation of the model in the learning process of educational institutions GSCHS Ukraine.

Key words: fire and rescue service, training, specialist competence, professional competence, training, model.

REFERENCES

1. Boychuk Yu. D. Kompetentnisnyj pidhid. [Competence approach] / Boychuk Yu.D. // Naukovi pidkhody do naukovykh pedahohichnykh doslidzhen' : [monohrafiya] za zah. red. dokt. ped. nauk, prof., chl.-kor. NAPN Ukrayiny V.I. Lozovoyi. — Kharkiv : Apostrof, 2011. — S. 188–216.
2. Boychuk Yu. D. Kompetentnisnyj pidhid jak osnova modernizacii' suchasnoi' osvity. [Competence approach as a basis for the modernization of modern education] / Boychuk Yu. D. // Osvitniy prostir. Hlobal'ni, rehional'ni ta informatsiyni aspekty: nauk. metod. zhurn. — Chernivtsi : Cheremosh, 2013. — Vyp. 13. — S. 130–135.
3. Bordovskij G. A. Aktual'nye napravlenija realizacii koncepcii nepreryvnogo pedagogicheskogo obrazovanija. [Topical areas of implementation of the concept of continuous pedagogical education] / Bordovskij G. A. // Nepreryvnoe professional'noe obrazovanie. — Vyp. 1. — SPb. : izd-vo RGPU im. A. I. Gercena, 1993. — S. 3–6.
4. Davydov V. V. Uchebnaja dejatel'nost' i modelirovanie. [Training activities and simulation] / Davydov V. V., Vardanjian A. U. — Erevan : Lujs, 1981. — 213 s.

5. Modelirovanie pedagogicheskikh situacij. [Modelling of pedagogical situations] / pod red. Ju. N. Kuljutkina, G. S. Suhobskoj. — M. : Pedagogika, 1981. — 120 s.
6. Pedagogicheskaja jenciklopedija. [Pedagogical encyclopedia]. V 2-h t. / gl. red. V. V. Davydov. — M. : Bol'shaja sovetskaja jenciklopedija, 1996. — 225 s.
7. Serikov V. V. Lichnostnyj podhod v obrazovanii: koncepcija i tehnologii [Personal approach in education: concepts and technologies]: [monografija] / Serikov V. V. — Volgograd : Peremena, 1994. — 152 s.
8. Slastenin V. A. Pedagogika tvorcestva. [Pedagogy of creativity] / Slastenin V. A. // Sovetskaja pedagogika. — 1991. — № 1. — S. 147–149.
9. Fitsula M. M. Vstup do pedagogichnoi' profesii'. [Admission to the teaching profession] : [navch. posib. dlya stud. vyshch. ped. zalk. osvity] / Fitsula M. M. — Ternopil' : navchal'na knyha – Bohdan, 2003. — 136 s.